

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn.”
Széchenyi István

Hogyan építsünk kövekből lépcsőt? – Az ír gazdasági csoda bemutatása*

Horák Bence

Írásomban bemutatom, hogyan vált Írország egy szegény, rendszeresen éhínség sújtotta gazdaságból a világ egyik mintaállamává. A mai napig szakmai vita tárgyát képezi, hogy a dinamikus fejlődés és növekedés mögött milyen indokok húzódnak meg. A leginkább kézenfekvő, hogy a jó alapokkal történő piacnyitás, a rendkívüli adókedvezmények és az angol ajkúság miatt intenzív mértékben beáramló külföldi működőtőke, az európai uniós csatlakozás kínálta többletforrások hatékony felhasználása, az egyedi földrajzi elhelyezkedés, valamint a jól képzett munkaerő és az ír állampolgárok szolidáris természete egyszerre fejtették ki jótékony hatásukat. Ennek eredményeként a XIX. században még Európa egyik legszegényebb országa az ezredfordulót követően a világ egyik legtermelékenyebb gazdaságává vált.

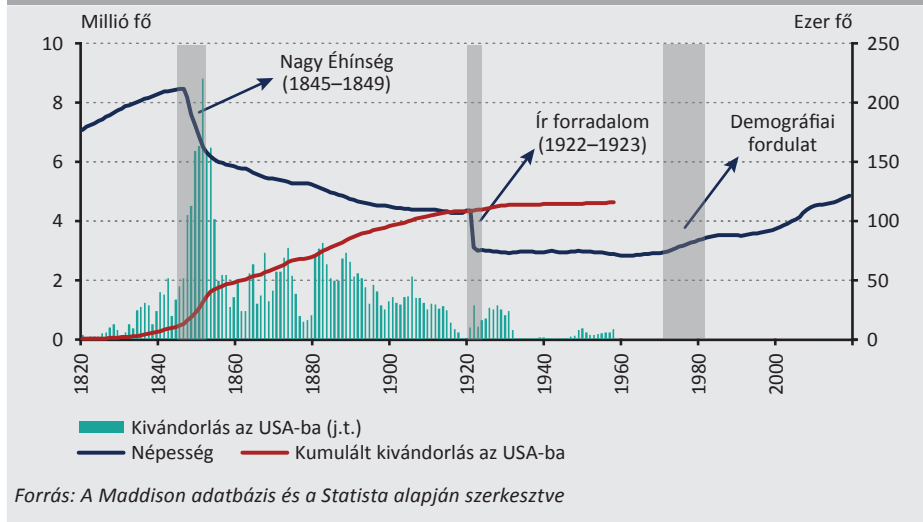
1. Történeti bevezetés

Írország a XVIII–XIX. században a malthus-i csapda tipikus államaként állandó harcot vívott a növekvő népesség és az ebből következő csökkenő életszínvonal dilemmájával. 1700-ban még 1,9 millió ír élt a szigetország területén, ami az 1840-es évek elejére közel 8,5 millióra emelkedett. A hirtelen népességnövekedés mellett azonban az élelmiszer- és nyersanyagellátás lassabb ütemben fejlődött, így az országot ebben az időben leginkább a rendszeresen felbukkanó éhínségek és járványok jellemezték (Ó Gráda 1993). A legsúlyosabb válság ezek közül az 1845–1849-es „burgonyavész-ként” és „nagy ír éhínségként” elhíresült krízis volt, ami erős kivándorlási hullámot eredményezett, elsősorban az angolszász világ országaiba (Egyesült Államok, Egyesült Királyság és Ausztrália). A nyugati irányú vándorlás mérsékelt dinamikával, de stabilan fennmaradt a XIX. század második, valamint a XX. század első felében is, ami a népesség csökkenő tendenciájában tükröződött az évtizedek során (1. ábra).

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

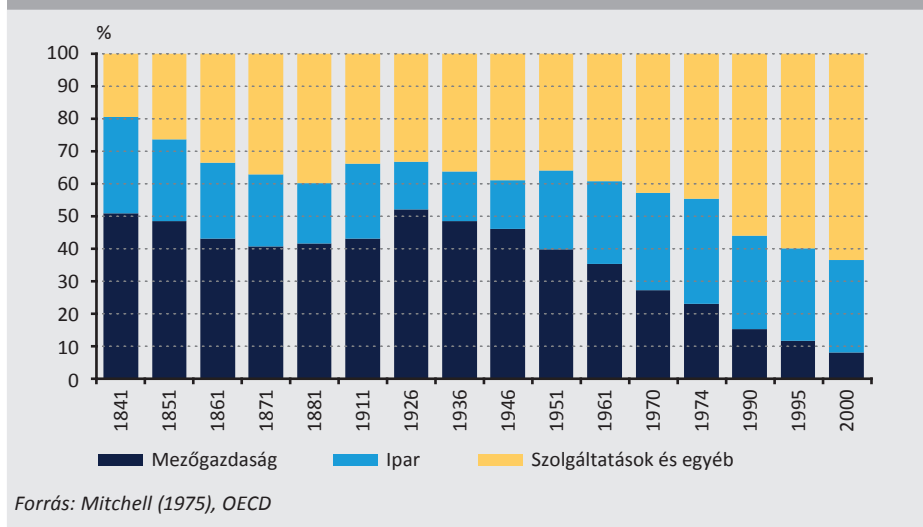
Horák Bence: Magyar Nemzeti Bank, közgazdasági elemző. E-mail: horakb@mbn.hu

1. ábra
Írország népességének alakulása (1820–2018), valamint az Egyesült Államokba emigrálás volumene (1820–1957)

A XX. század elejét a Nagy-Britanniától való függetlenedési szándék vezérelte, ami az 1921-es angol-ír paktum általi Ír Szabadállam létrejöttében, valamint az 1922–23-as ír polgárháborúban csúcsondott ki. A modern ír állam megalakulásakor Nyugat-Európa országaihoz viszonyítva alapvetően szegény agrársz ország volt. A periférián elhelyezkedő ország mezőgazdasági termelése mellett a kisméretű, helyi ír vállalatok kezében levő élelmiszer- és textilipar jelent még meg (2. ábra).

2. ábra
A foglalkoztatottak arányának szektorális megoszlása Írországban (1841–2000)

Írország a nemzeti szuverenitás kiharcolásának ellenére gazdasági szempontból még jelentős mértékben függött a brit gazdaságtól, ugyanis exportjának túlnyomó része (90 százaléka) irányult a szomszéd országba, míg importtevékenységének négyötöde kizárólag onnan származott (Daly 2011). A függetlenedést követő első tíz évben, az ír bankrendszer, valamint a kereskedelmi kapcsolatok még szoros összeköttetésben álltak Londonnal, ráadásul az 1927-ben bevezetett ír font árfolyamát is egy az egyben az angol fontsterlinghez igazították (Murphy 2000). Az 1930-as évektől azonban protekcionista intézkedésekkel – vámokkal, kvótákkal és behozatali tilalmakkal – próbálták a hazai ipart erősíteni (Ryan 1954). Ennek egyik alappilére az 1932-ben bevezetett *Control of Manufactures Act* volt, amelynek keretében deklarálták, hogy a hazai vállalatoknak ír többségi tulajdonban kell lenniük. A törvény negatív hatással volt a külföldi tőkebeáramlásra, ráadásul a hazai tőke korlátozás nélkül áramlott kifelé az ír bankok betétjeinek külföldön történő befektetéseinek és brit állampapír-vásárlásain keresztül (Murphy 2000). Az ír feldolgozóipar magas fokú forráshiánnyal küzdött, ami az 1940–1950-es években alacsonyabb termelékenységet és kisebb növekedést eredményezett.

2. Az első gazdaságpolitikai fordulat és kezdeti hatásai

Az alacsony hozzáadott értékkel működő mezőgazdasági szektor súlya, a külföldi beruházások hiánya, valamint a kiáramló hazai tőke együttes hatása a kormányzati politika változását és a célzott iparosítást sürgette. A folyamat 1949-ben kezdődött, a hazai ipar fellendítését és a külföldi források bevonását elősegítő Iparfejlesztési Ügynökség (IDA – *Industrial Development Authority*) megalapításával, amit 1952-ben az Ír Exporttanács felállítása követett. A következő lépcsőfok 1957-ben a *Control of Manufactures Act* rendelet eltörlése volt (Murphy 2000), aminek következtében a külföldi befektetők írországi vállalatokban történő tulajdonszerzésének korlátozása megszűnt. Az 1960–1970-es években a társasági adórendszer reformjával, az 1965-ös angol–ír szabadkereskedelmi egyezmény aláírásával, valamint az 1973-as Európai Gazdasági Közösséghez (EGK) való csatlakozásával Írország ténylegesen bekapcsolódott a globális kereskedelembe, és megnyílt az út az országba áramló külföldi működőtőke előtt. Írország 1979-ben tagja lett az Európai Monetáris Rendszernek (EMS) is.

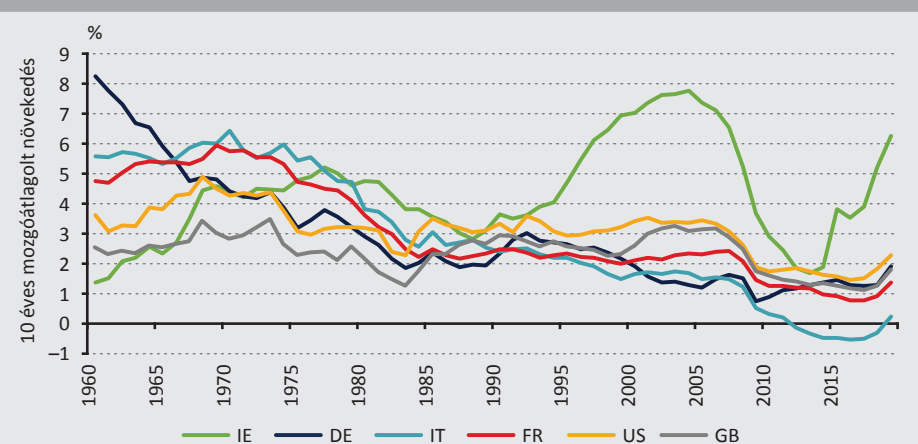
Első fázisban, 1956-ban bevezettek egy vállalatok exportértékesítését támogató rendszert (*ESR – Export Sales Relief*). A rendelet értelmében a külföldre értékesítő ipari vállalatok először az akkor érvényben lévő vállalati jövedelemadó felétől mentesültek, majd 1960-tól teljes adókedvezményt kaptak (Walsh – Sanger 2015). Ez a támogatási struktúra közel két évtizedig fennmaradt, amivel Írország a gyorsan növekvő exportorientált ágazatok kiépítésének alapjait rakta le, különösen a számítástechnikai szoftver és berendezések gyártása, valamint a nemzetközi pénzügyi szolgáltatások terén. Az első modern társasági adórendszer 1976-ban került bevezetésre. Ennek keretében az ipari gyártási tevékenységet folytató vállalatoknak egy kedvező, 10 százalékos társasági adót kellett megfizetniük, szemben a más

tevékenységet folytató társaságokkal, illetve a nyugat-európai gazdaságok adóter-
heivel, ahol az adókulcs az 50 százalékot is elérte (Walsh – Sanger 2015).

Az exporttámogatási rendszer kiépítése mellett 1959-ben létrehozták az első mo-
dern különleges gazdasági övezetet (*special economic zone*) Shannon város repülő-
terének vonzáskörzetében. A kialakított zóna működési elve szerint kedvezményeket
és mentességet biztosítottak a vállalatoknak az importált áruk és az exportcikkek
előállításához használt áruk forgalmi adóját illetően. A társasági adókat is csök-
kentették a térségben. Ezenfelül a vállalatoknak támogatásokat ajánlottak fel az
övezetben folyó kutatás és fejlesztés támogatására (Kennard – Provost 2016).

A szabadkereskedelmi nyitás, valamint a gazdaságszerkezeti átalakulás eredményeként
az 1950-es évek végétől a reál-GDP növekedésének dinamikája felgyorsult (3. ábra).
A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 1961-re 35 százalékra csökkent a másfél
évtizeddel korábban mért 46 százalékos értékről, és megindult az eltolódás kezdetben
a feldolgozóipar, majd később a szolgáltatások irányába (2. ábra). A külföldi közvetlen-
tőke-befektetések volumene rendkívül magas szintre került a GDP arányában, azonban
az 1970-es évek világgazdasági viszonyai, az első, valamint a második olajársokk (1973,
1979) a többi fejlett gazdasághoz hasonlóan Írországot is kedvezőtlenül érintette. A ki-
bocsátás növekedési üteme először mérsékelten lassult, majd az 1980-as évek elejé-
re lényegesen visszaesett. Az 1974–1975-ös recesszió antiinflációs gazdaságpolitikát
tett szükségessé (Simon 2005). Az éves átlagos infláció szintje Írországból az 1971-től
1980-ig tartó időszakban közel 14 százalék volt, de a következő évtizeddel kiegészítve
is 10 százalékot meghaladó mértékben nőttek éves szinten a fogyasztói árak (4. ábra).

3. ábra
Néhány fejlett európai gazdaság és az USA reál-GDP-növekedésének dinamikája,
1960–2019

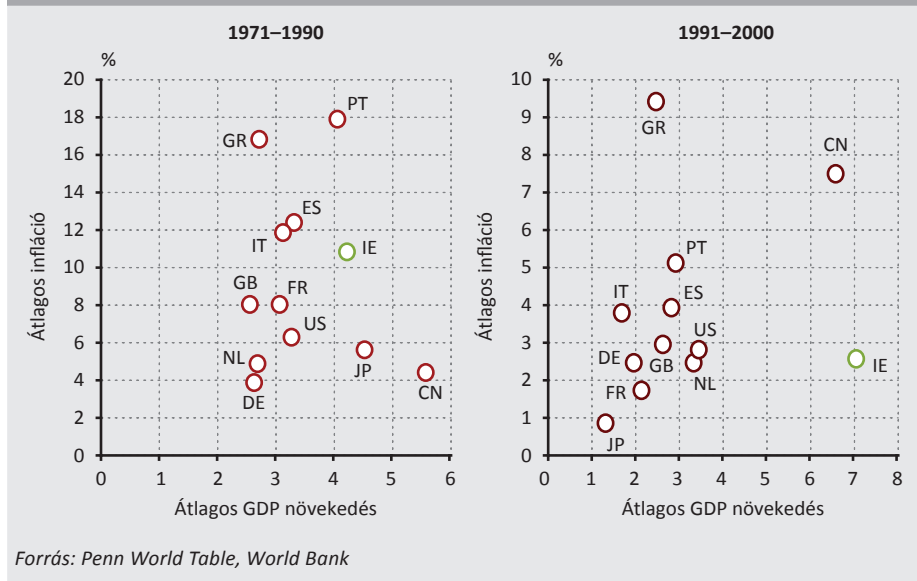
Megjegyzés: Az ábra az egy főre eső GDP évesített növekedését mutatja t–10 évtől t évig (például a 2010-es növekedés a 2000-tól a 2010-ig tartó időszak éves szintre vetített átlagos növekedési ütemét mutatja).

Forrás: Penn World Table, World Bank

Az 1960-as évek első felében az ország javuló gazdasági helyzete, valamint a lezajló demográfiai fordulat a nettó pozitív népvándorlási egyenleg következtében a népességszám emelkedését eredményezte, amely trend az 1970-es évek végéig fennmaradt (1. ábra). Az időszak során tapasztalható bevándorlási többlet a munkaképes korúak¹ arányát is növelte: az 1967-ben mért 57,7 százalékról 1982-re 59 százalékra nőtt a teljes népességen belül (ENSZ 2022). Ezzel szemben azonban a nemzeti bérmegállapodások és az 1970-es évek közepétől fokozatosan romló gazdasági stabilitás miatt növekvő munkanélküliség a foglalkoztatás rendkívül lassú bővülését vonta maga után. A munkanélküliség az 1980-as évekre tartósan 10 százalék felett stagnált (Aldcroft – Penelis 1993), az egyik legmagasabb aránnyal a fejlett gazdaságokhoz viszonyítva.

4. ábra

Az átlagos infláció és az átlagos GDP-növekedés néhány fejlett országban

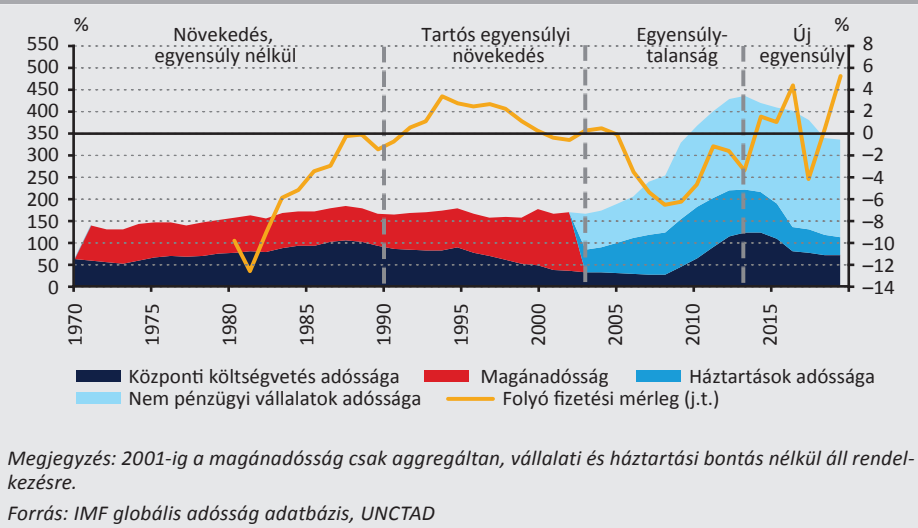

Az emelkedő volumenben beáramló külföldi források ellenére a gazdaság nagy importigénnyel működött. Az állami kiadások az 1980-as évek első felében emelkedtek, 1986-ra az államháztartás hiánya elérte a GDP 10,2 százalékát. A folyó fizetési mérleg hiánya 1980–1982 között átlagban a 10 százalékot is meghaladta a GDP arányában, és csak az évtized közepére stabilizálódott egyensúlyi pozícióban. Az ír folyó fizetési mérleg alakulása alapján több időszak is megkülönböztethető a vizsgált periódusban (5. ábra). A központi kormányzat az adósságfinanszírozás terhére kiigazításokat hajtott végre, ami azt eredményezte, hogy az államadósság az 1973-as

¹ 15–64 éves korcsoport

GDP-arányos 52,1 százalékról 1987-re 104,7 százalékra ugrott (5. ábra). Az ír koalíciós kormányzat nem tudott megfelelő gyorsasággal és kellő hatékonysággal reagálni a kialakult problémára, így a hiány csökkentését célzó intézkedések csak 1987-től kezdtek éreztetni hatásukat (Murphy 2000). Gazdaságpolitikai stabilizálásra és új stratégiai irányvonal kialakítására volt szükség, aminek kidolgozását 1987-től meg is kezdte a kormányzat.

5. ábra
A központi költségvetés adóssága, a magánadósság és a folyó fizetési mérleg alakulása a GDP százalékában, 1970–2018

3. Az ír stabilizációs program és a gazdasági csoda évtizede

Az 1990-es évek, valamint a következő évtized első évei az „ír gazdasági csoda” időszakát hozták el a szigetországban. Az intenzív gazdasági növekedés és fejlődés körülményeit kutató közgazdászok köre két nagy táborra oszlott. Az egyik oldal képviselői az 1987–1993 között végbement, ír kormány által elindított stabilizációs programot és az azzal szimbiózisban álló osztársadalmi hozzáállást, valamint a földrajzi elhelyezkedést emelték ki, míg a másik oldal a „növekedést serkentő fiskális kiigazítás” (EFC – Expansionary Fiscal Contraction) iskolapéldájaként hivatkozott az államra. A valóság ezzel szemben az, hogy mindkét tényező szignifikáns hatásként jelentkezhetett.

Az EFC nézetet vallók szerint az 1980-as évek fiskális konszolidációja jelentős gazdasági aktivitást váltott ki a magánszektorban. Eszerint a hiteles költségvetési szigorítások hatása beépült a magánszektor adókkal és kormányzati kiadásokkal kapcsolatos jövőbeli várakozásaiba, ami végül a jelenben jóval erősebb aggregált fogyasztást és beruházási hajlandóságot indukált, és nagyobb fokú gazdasági növekedést eredményezett. Az elméletet valló közgazdászok az EFC-re mint a fejlődés legfőbb indikátorára tekintenek, aminek alátámasztására az 1982–1984 közötti sikertelen stabilizációs időszak, valamint az 1987–1990 között lezajlott pozitív gazdasági fordulat összevetését alkalmazták. Elemzéseikben kiemelték, hogy mindkét periódus hasonló externális kondíciókkal rendelkezett a jelentős exporttevékenység és az árfolyam-stabilitás iránti elköteleződésből fakadó, lefelé irányuló kamatszint miatt, csak ellenkező előjelű kimenettel (*Giavazzi – Pagano 1990*).

A növekedést serkentő fiskális kiigazítás mellett azonban számos egyéb tényező járulhatott hozzá az ugrásszerű kitöréséhez. Ezek közé tartozik az 1987–1993 között elindított gazdasági stabilizációs program, illetve az elmúlt évtizedek során véghez vitt liberalizációs törekvések (például a belső vámkorlátok eltörlése) következtében az országba áramló amerikai, valamint az EGK-csatlakozást követően jellemzően nyugat-európai működőtőke volt. Fontos mérföldkő volt, hogy 1987-ben megalakították a Nemzetközi Pénzügyi Szolgáltatások Központját (*International Financial Services Centre – IFSC*) Dublinban, ami az Európai Unión belül a pénzügyi és biztosítási szektor egyik központjaként (*Bourke – Kinsella 2001*) kulcsszerepet töltött be az ír cégek technológiai beruházásainak finanszírozásában, valamint az Írországba települő offshore pénzügyi vállalatok tőkéjének bevonásában.

A dinamikus konvergenciában egyébiránt nagy szerepet játszhatott az ír állampolgárok és a központi alrendszer intézményei között kialakuló osztársadalmi konszenzus. Az ír gazdaság nemzetközi megítélésének javítása, a belső egyenlőtlenségek mérséklése, valamint a társadalmi egyetértés erősítése érdekében két szociális partnerségi program is született az időszak során. A „Nemzeti Újjáéledési Program” (*Programme for National Recovery, 1987–1990*) és a „Gazdasági és Társadalmi Haladás Programja” (*Programme for Economic and Social Progress, 1991–1993*) elsősorban bérmegállapodásokat, adóreformokat, valamint ágazati célkitűzéseket tartalmazott (*Simon 2005*). A szociális kezdeményezéseknek, valamint a gazdaságpolitikai szerkezetváltásnak együttesen legalább akkora hozadéka volt, mint az 1960-as években levezényelt kereskedelmi nyitásnak.

Az 1980-as évek végétől az állami vállalatok támogatása helyett a kormányzat legfőbb célja a magánszektor feltőkésítése és a hatékony privatizáció volt. Ennek következtében az állami szektorban foglalkoztatottak részaránya két évtized alatt 8-ról 3 százalék alá csökkent. A piaci liberalizáció rendkívül tudatos kormányzati intézkedéseken keresztül valósult meg, aminek sarokköve volt a beruházási feltételek

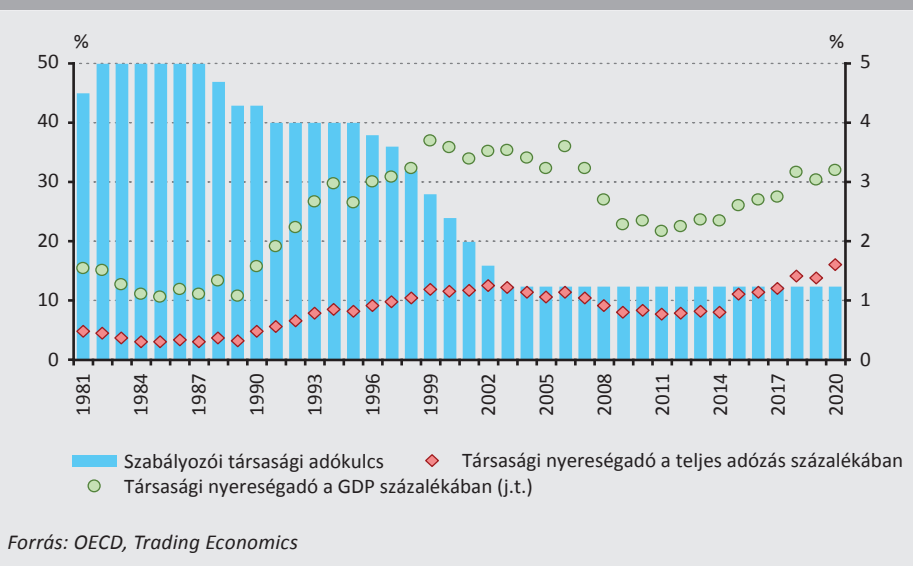
további javítása, valamint az átfogó oktatási reform, amely az általános iskolától egészen a felnőttképzésig minden szinten modernizálást hozott. Mindkét terület tőkeintenzitásának növelése javarészt az európai uniós források hatékony felhasználásából származott (Simon 2005).

A hazai munkaerő szakképzettségének javítása mellett az inkubátorcég koncepcióval erősítették a gazdasági szerkezetváltást. Az elképzelés lényege szerint az inkubátorházak kezdetben az egyetemek közelségében jelentek meg, hogy előmozdítsák a technológiatranszfert és az innovatív kutatásokat, továbbá hogy ösztönözzék a vállalkozói szellem kialakulását (McAdam – McAdam 2006). A kormányzat az EU-s források segítségével támogatta a változás folyamatát, valamint intenzív beruházásösztönzést hajtott végre, amivel a külföldi cégek írországi termelését kívánta nyereségesebbé tenni. Kulcsfontosságú volt, hogy az erőforrások az alacsony termelékenységgű és magas munkaintenzitású ágazatokból a magasabb termelékenységgű és alacsony munkaintenzitású szektorokba áramlottak. A mezőgazdaság és a hazai ipar nemzetgazdaságban betöltött részesedése annak ellenére csökkent, hogy az iparvállalatok külföldi tulajdoni aránya csak 15 százalék volt 1993-ban (Nagy 2000). Ezzel párhuzamosan a nem hazai vállalatok nemzetgazdasági hozzájárulása folyamatosan emelkedett, különösen a feldolgozóipar termelékenyebb alszektoraiban. 1983-ban a kibocsátás közel 60 és a foglalkoztatás közel 40 százalékát adták a külföldi vállalatok, ami 1998-ra 82 és 47 százalékra emelkedett. A két húzóágazat a vegyipar és a gépipar volt, ami a szektoron belüli hozzáadott érték közel kétharmadát, míg a foglalkoztatás több mint felét adta az ezredfordulóra (Simon 2005).

A feldolgozóipar mellett Írország másik vezető ágazata az egyik legmagasabb termelékenységgel bíró számítástechnikai iparág lett az 1990-es évek második felére. Az évtized során számos amerikai hightech-vállalat nyitott irodát Írországban (pl. Intel, Google, Microsoft). Az ír kormány ezeket a vállalatokat csökkenő társasági adókulccsal (6. ábra), a külföldi vállalatokkal együttműködő ír alvállalkozók feltőkésítésével és technológiai fejlesztésével, a jól képzett, angol anyanyelvű ír munkaerővel és az angolszász területekről, valamint Európából beáramló képzett humán tőkével vonzotta az országba (8. ábra). Ezenfelül a K+F beruházások bővítésével az ország az 1981-ben mért GDP-arányos 0,7 százalékos ráfordításról 1994-re 1,3 százalékra növekedett, amivel az EU-átlag kétötödéről háromötödére ugrott. Mindezt úgy sikerült elérni, hogy a külföldi technológiai vállalatok az anyaországukban tartották kutatási tevékenységük jelentős részét. 1999-ben a K+F források közel háromnegyede a vállalati szektor innovációiba, míg egyötöde a felsőoktatás intézményeibe folyt be (Simon 2005).

6. ábra

Társasági adókulcs és a vállalatok nettó eredményére kivetett adó, 1981–2020

A korábbi években megkezdett, exportorientált gazdaságpolitika továbbra is fennmaradt. A külföldi közvetlentőke-beruházások (FDI) GDP-arányos mértéke az 1990-es évek végére a kibocsátás dinamikus növekedése mellett egyre magasabb szintre került, a világon szinte egyedülálló mértékű külfölditőke-beáramlást eredményezve. A nagymértékben beáramló FDI alig két évtized alatt modern, csúcstechnológia alapú gazdasággá változtatta Írországot. A külkereskedelem legnagyobb része az iparosodott és fejlett országokkal zajlott. Az Egyesült Államokba irányuló export több mint háromszorosára nőtt, de Japán és a fejlődő ázsiai országok részaránya is megnövekedett, így fokozatos elmozdulás történt az Egyesült Királyság irányából². Az ország nettó exportőri pozíciója megerősödött. Az árukat és szolgáltatásokat együtt vizsgálva az 1990-es években exporttöbblettel zárult minden naptári év, éves átlagban a GDP 10 százalékát meghaladó mértékben. Az 1992. szeptemberi brit „fekete szerda”, azaz az ERM-válság során jelentősen leértékelődött a font sterling, így az ír gazdaság ideiglenesen elveszítette kedvező exportőri pozícióját a brit gazdasággal szemben. Ennek következményeként 1993. februárjában 10,5 százalékkal leértékeltek az ír fontot (*Barcza 2001*), ami az előnyös ír globális kereskedelmi pozícióra további multiplikátor hatással bírt.

² *Direction of Trade Statistics (DOTS), Exports and Imports by Areas and Countries*. IMF. <https://data.imf.org/?sk=9d6028d4f14a464ca2f259b2cd424b85>

Az ír vezetés egészen korán, az 1980-as évek végén felismerte a piac változó igényeit az oktatás és specializált humántőke-fejlesztés kapcsán. Az 1990-es évek közepétől a teljes felsőoktatás ingyenessé vált. Az egyetemi intézetekben az Iparfejlesztési Ügynökség közbenjárásával a mérnöki és az IT szakok komoly támogatást élveznek (Burnham 2003). 1996-ra a természettudományos és műszaki területen végzetek aránya a 25–34 éves korosztályban az OECD-országokon belül a legmagasabb. A gimnáziumi vagy szakképzettséggel rendelkezők aránya ugyanebben a korcsoportban 66 százalékon alakult, szemben az 55–64 évesek 30 százalékaival. A munkaerő egészét tekintve 1991-ben 20 százaléknak, 2001-ben már több mint 30 százaléknak volt egyetemi végzettsége. Napjainkban a 25–34 évesek, valamint az 55–64 évesek tekintetében Írországból az egyik legmagasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a teljes népességben, ami a lakosság közel kétharmadát jelenti³. A PISA-tesztek 2000-től elérhető adatbázisa alapján minden esetben az OECD-átlag fölött volt az ír diákok olvasási készsége, és a hét teszt közül egyetlen év kivételével a 15 éves diákok matematikai eredménye is ugyancsak az OECD-átlag fölötti volt⁴.

Az 1990-es években Írország egyedülálló növekedést ért el, amelyhez hasonló mértékű csak Kelet-Ázsiában volt megfigyelhető korábban. Miközben a fejlett országok átlagos GDP-növekedése közvetlenül az ezredforduló előtt már lassulóban volt, addig az ír növekedés üteme jóval magasabb szintre került (3. ábra). Az egy főre jutó GDP éves átlagos növekedése az évtized során meghaladta a 7,5 százalékot. Ez idő alatt a központi költségvetés adóssága 1990-ről 2002-re 86,3 százalékról 32,6 százalékra csökkent, a folyó fizetési mérleg 1991-től 1999-ig többletet mutatott (5. ábra), és az infláció 1991–2000 között mért átlagos szintje 2,6 százalékra csökkent (4. ábra). Ezen túl a társasági adókulcs permanens csökkentése mellett a költségvetés társasági nyereségadóból eredő bevétele évről évre emelkedett a GDP és a teljes adóztatás arányában egyaránt (6. ábra).

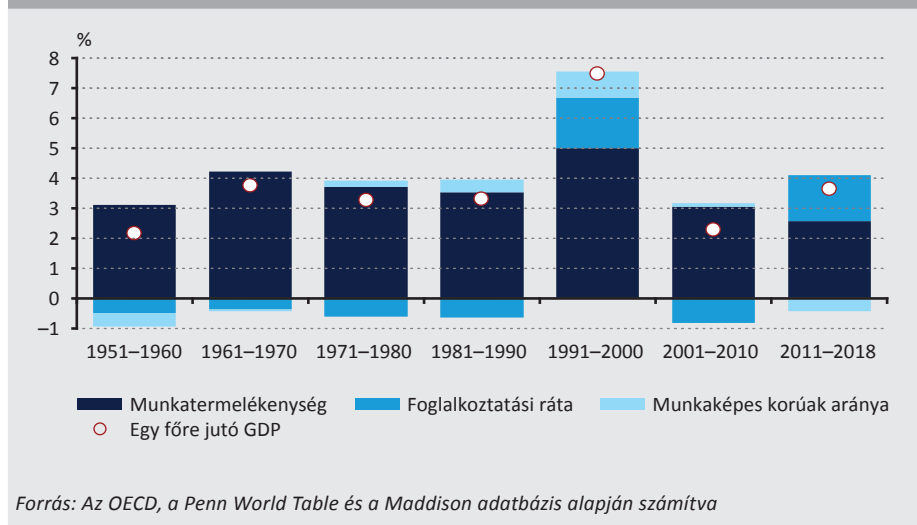
Számos tényező hozzájárult az 1990-es években kiugró egy főre jutó GDP-növekedéshez, de kiemelendő, hogy Írország nagymértékben részesedett az időszakot jellemző demográfiai osztalékból. A fejlett gazdaságok béremelkedéséhez képest magasabb reálbér-növekedés, valamint javuló infrastruktúra és életszínvonal jellemezte az időszakot. Intenzíven nőtt a munkatermelékenység, ami egyrészt a nagy volumenben beáramló fizikai tőke, továbbá a gazdaságszerkezeti átalakulást követően a magas szintű produktivitásból volt mérhető. A nettó pozitív migráció miatt gyarapodott a munkaképes korú lakosság aránya, valamint a munkanélküliség fokozatos visszaszorításával emelkedett a foglalkoztatottsági ráta (7. ábra). Hipotetikusan ez egy Solow (1956), valamint annak Mankiw – Romer – Weil (1992) által kibővített

³ *Population with tertiary education (indicator)*. OECD. <https://doi.org/10.1787/0b8f90e9-en>. Letöltés ideje: 2023. december 28.

⁴ Az adott évben kiadott PISA-tesztek részletes adatai és eredményei a <https://www.oecd.org/pisa/test/> oldalon érhetők el.

modelljén alapuló „Growth accounting”⁵ keretrendszerben úgy lenne értelmezhető, hogy az évtized során Írország dinamikus növekedése a humán tőke mennyiségi (foglalkoztatás és munkaképes korúak arányának emelkedése) és minőségi (oktatás) faktorjainak, az erőteljes tőkebeáramlásnak, valamint a kiugró termelékenységnek együttesen tulajdonítható, a korábbi időszakokkal ellentétben.

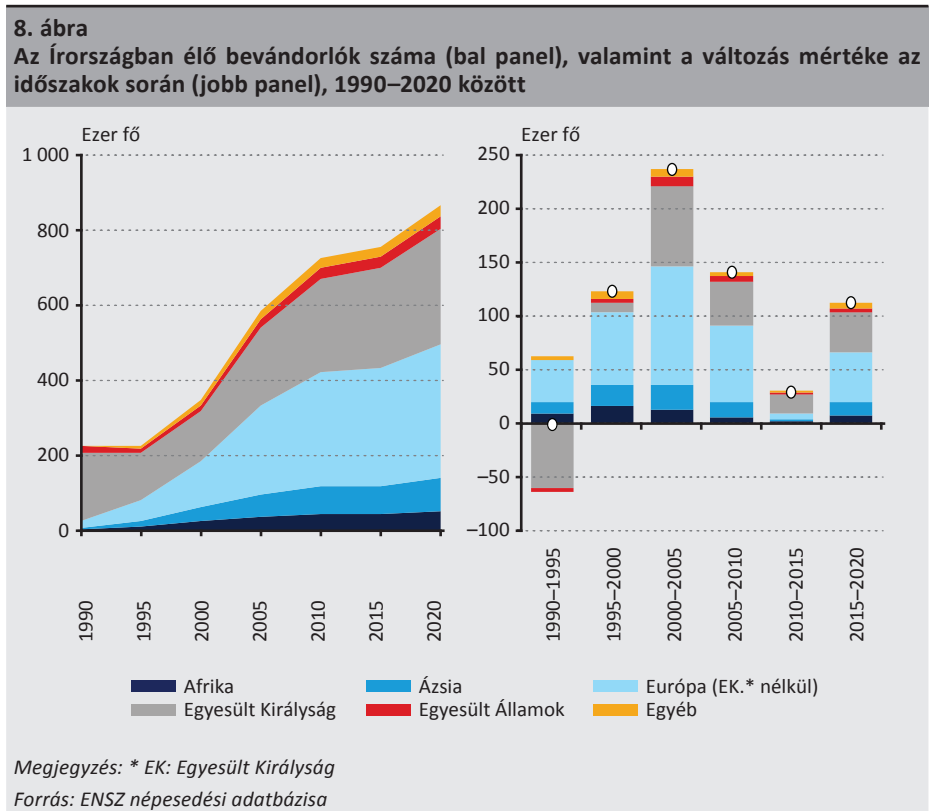
7. ábra
Írország egy főre eső reál-GDP-növekedésének dekompozíciós bontása, évtizedenként (1950–2018)

A kormányzat továbbá kiaknázza a fejlett gazdaságokban korábban organikusán kialakult ír diaszpórákban rejlő lehetőségeket, különösen az Egyesült Államokban élő közösségek kapcsolatainak felélesztésével. Az USA-ban egyes kutatások szerint több mint 30 millió ír származású ember él, ami Írország lakosságának a többszörösét jelenti. Az 1990-es éveket megelőzően káros jelenségnek tekintették, hogy a kormányzat támogatta az ír fiatalok kiutazását tengerentúli tapasztalatszerzés céljából, a gazdaságpolitikai fordulatot követően azonban bumeráng-effektus alakult ki (Smith 2023), aminek legfőbb haszonélvezői a szakképzetesebb munkaerőnek köszönhetően az ír, valamint az Írországban tevékenységet folytató, elsősorban angolszász vállalatok lettek. A külföldön élő írek élénk tőkebeáramlást indukáltak koncentráltan a mérnöki, turisztikai, pénzügyi szolgáltatások ágazataiba, de különösen a számítástechnikai és a technológiai iparágakba, ahol Írország – Stensrud (2016) megfogalmazásában – Európa és a Szilícium-völgy között egyfajta hídként funkcionált.

⁵ A magyar szakirodalomban leginkább növekedési számvitelként hivatkozott kifejezés.

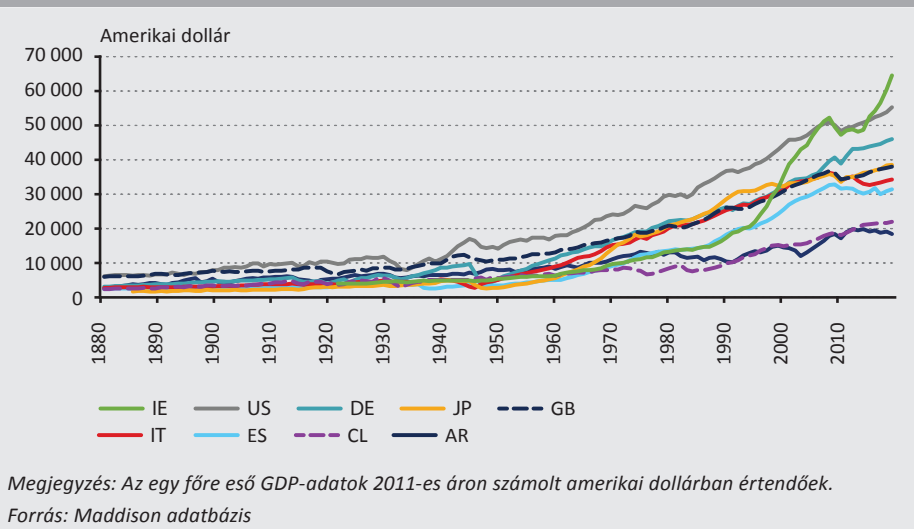
Emellett 1992 és 2003 között a nettó népmozgás meghaladta a 200 ezer főt. A bevándorlás leginkább az angolszász területekről, valamint Európa többi térségéből érkező, munkaképes korú, jól képzett állampolgárok esetében volt jellemző (8. ábra). A népességnövekedésre továbbá nagy hatást gyakorolt az Egyesült Királyságból és az USA-ból hazatelepülő ír állampolgárok számossága is. 1990-től 2005-ig az Egyesült Királyságban 150 ezer, míg az USA-ban közel 25 ezer fővel csökkent az ír populáció. A népességnövekedés vezérvonala tehát a fejlett, főleg angolszász területekről hazatelepülő, ír állampolgársággal és ír gyökerekkel rendelkező emberek, valamint Európa többi részéről (főleg Kelet-Európából és Kelet-Közép-Európából) érkező szakképzett, munkaképes korú bevándorlók voltak (ENSZ 2022).

Az 1990-es években lezajló folyamatok következtében Írország egy főre jutó reál-GDP-je az ezredfordulót követően lehagyta a nyugat-európai gazdaságokét, másfél évtizeddel később pedig az Egyesült Államokét is (9. ábra), és az EU-s csatlakozási történelemben (fél)periférián elhelyezkedő tagállamok felzárkózásának etalon gazdaságává vált.

9. ábra

Az egy főre eső reál-GDP alakulása néhány országban, 1880–2018

4. Konklúzió

Napjainkban Írország a leginnovatívabb iparágakban kiemelkedő helyet foglal el, népessége évről évre gyarapszik, és a legfontosabb gazdasági és fejlettségi indikátorok nem elhanyagolható részében a világelithez tartozik. Ez a tény egy kis és nyitott gazdaság számára rendkívül egyedi jelenségként értékelhető, ami a gazdaságpolitikusok számára is érdekes, saját hazájukra adaptálható mintaként szolgálhat.

Az is látható azonban, hogy a képlet rendkívül összetett, ugyanis a világon nem sok gazdaságot jellemez olyan kiindulási pont és adottságok, mint amivel Írország eleve rendelkezett: angolszász iparosodási és infrastrukturális fejlődéstörténet, angol ajkúság, tradíciókkal rendelkező, fegyelmezett társadalom, demográfiai osztlék, valamint az európai integráció viszonylag korai szakaszába való becsatlakozás. Ennek ellenére az ír gazdaságpolitikai stratégia egyes pillérei más országokban is adaptálható elemeket foglalnak magukban, amelyek megvalósítása a gazdasági fejlettség adott periódusában intenzív és extenzív növekedést generálhat.

Felhasznált irodalom

- Aldcroft, D. – Penelis, G. (1993): *The European Economy 1914–1990*. Harmadik kiadás, Routledge, London. <https://doi.org/10.4324/9780203450819>
- Barcza György (2001): *Írország és a Gazdasági és Pénzügyi Unió*. *Külgazdaság*, 45(szeptember): 66–78. https://kulgzdasag.eu/api/uploads/06_barcza_gyorgy_9d372b70a6.pdf
- Bourke, P. – Kinsella, R. (2001): *Globalisation, Cross-Border Trade in Financial Services and Offshore Banking: the Case of Ireland*. In: Gardener, E.P.M. – Versluijs, P.C. (eds.): *Bank Strategies and Challenges in the New Europe*. Palgrave Macmillan, London, https://doi.org/10.1057/9780333992760_11
- Burnham, J. (2003): *Why Ireland Boomed*. *The Independent Review*, 7(4): 537–556. https://www.independent.org/pdf/tir/tir_07_4_burnham.pdf
- Daly, M.E. (2011): *The Irish Free State and the Great Depression of the 1930s: the interaction of the global and the local*. *Irish Economic and Social History*, 38: 19–36. <https://www.jstor.org/stable/24338903>
- ENSZ (2022): *Population Division*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. <https://population.un.org/dataportal/data/indicators/46/locations/372/start/1950/end/2022/table/pivotbylocation?df=72583472-84d9-4b4f-80c7-dae96e8727ac>
- Giavazzi, F. – Pagano, M. (1990): *Can Severe Fiscal Contractions Be Expansionary? Tales of Two Small European Countries*. *NBER Macroeconomics Annual*, 5, 75–111. <https://doi.org/10.1086/654131>
- Kennard, M. – Provost, C. (2016): *Story of cities #25: Shannon – a tiny Irish town inspires China’s economic boom*. *The Guardian*, április 19. <https://www.theguardian.com/cities/2016/apr/19/story-of-cities-25-shannon-ireland-china-economic-boom>. Letöltés ideje: 2024. január 3.
- Mankiw, N.G. – Romer, D. – Weil, D.N. (1992): *A contribution to the empirics of economic growth*. *Quarterly Journal of Economics*. 107(2): 407–437. <https://doi.org/10.2307/2118477>
- McAdam, M. – McAdam, R. (2006): *The Networked Incubator: The Role and Operation of Entrepreneurial Networking with the University Science Park Incubator (USI)*. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 7(2): 87–97. <https://doi.org/10.5367/000000006776928663>
- Mitchell, B.R. (1975): *European historical statistics, 1750–1970*. Palgrave Macmillan London. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-01088-2>

- Murphy, A.E. (2000): *The 'Celtic Tiger': An analysis of Ireland's Economic Growth Performance*. EUI Working Paper 2000/16, European University Institute. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/1656>
- Nagy András (2000): *Az Európai Unióhoz való csatlakozás hatása Írország külkereskedelmére*. *Külgazdaság*, 44(3): 37–55. https://adt.arcanum.com/hu/view/Kulgzdasag_2000/?pg=234&layout=s
- Ó Gráda, C. (1993): *Ireland Before and After the Famine: Explorations in Economic History, 1800–1925*. Második kiadás, Manchester University Press.
- Ryan, L. (1954): *Protection and the Efficiency of Irish Industry*. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 43(171): 317–326. <https://www.jstor.org/stable/30098584>
- Simon György (2005): *Az ír „gazdasági csoda”*. *Statisztikai Szemle*, 83(3): 205–237. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2005/2005_03/2005_03_001.pdf
- Smith, N. (2023): *How Ireland got so rich*. Noahpinion Blog, november 6. <https://www.noahpinion.blog/p/how-ireland-got-so-rich>. Letöltés ideje: 2023. december 19.
- Solow, R.M. (1956): *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. *Quarterly Journal of Economics*. 70(1): 65–94. <https://doi.org/10.2307/1884513>
- Stensrud, C. (2016): *Industrial policy in the Republic of Ireland*. Briefing note, Civitas, October. <https://www.civitas.org.uk/content/files/industrialpolicyinthepublicofireland.pdf>. Letöltés ideje: 2023. december 28.
- Walsh, A. – Sanger, Ch. (2015): *The historical development and international context of the Irish corporate tax system. A report commissioned by the Irish Department of Finance Ernst&Young*. <https://eyfinancialservicesthoughtgallery.ie/wp-content/uploads/2014/11/Historical-Development-and-International-Context-of-the-Irish-corporate-tax-system-2.pdf>. Letöltés ideje: 2023. július 10.